

Ved denne metode undgår man som forfatteren at måtte foretage en mere eller mindre vilkårlig fordeling af sparbankerne på undergrupper og får et samlet udtryk for samvariationen mellem de undersøgte variable og spredningen omkring denne. Analysen ville yderligere ved hjælp af multipel korrelation kunne give vigtige oplysninger om sammenhænge, hvori flere variable (herunder udviklingen i tid) samtidig anvendes som forklarende, mens det i de rent beskrivende afsnit ville være naturligt at foretage særlige detailundersøgelser af de sparbanker, hvis forhold var stærkt afvigende fra det gennemsnitsbillede, som den numeriske analyse viste.

Bogens vigtigste konklusioner er, at kautionslån og lån mod pant i fast ejendom er de mest betydningsfulde udlånsformer med kautionslån som dominerende i periodens begyndelse og mest udpræget i de små sparbanker formodentlig som følge af, at de muliggjorde en spredning på mange små lån og lod personlige hensyn være i forgrunden ved bevillingen. I 1850-erne og efter 1888 mister kautionslånene en del af denne dominans til lån mod pant i fast ejendom, der bedre passede til det efterhånden mere veludviklede svenske kapitalmarked. Af de øvrige anbringelsesformer fik obligationskøb voksende betydning og anvendtes hovedsagelig som en likviditetsreserve, således at de især fandt sted i perioder med stor kassebeholdning. Disse konklusioner ville næppe ændres ved en mere statistisk betonet analyse i overensstemmelse med det ovenfor skitserede, men det ville være muligt at udtale sig mere sikkert om, hvor karakteristiske de af forfatteren fremhævede sammenhænge har været for sparbankernes udlånsvirksomhed i årene 1820–1913.

HANS CHR. JOHANSEN

HELMUT BÖHME: Probleme der Reichsgründungszeit 1848–1879. Köln, Kiepenheuer & Witsch, 1968. 505 s. 22,80 DM.

Böhme har i dette bind i serien Neue Wissenschaftliche Bibliothek samlet en række tidligere trykte afhandlinger af bl. a. Wilhelm Mommsen, Hans Rothfels og Hans Rosenberg, foruden af udgiveren selv. Der er i mange af bidragene tale om ærlige forsøg på at komme ud over den tyske historikertradition, der i den tyske samling alene så Bismarcks værk, og som Böhme selv har taget op til grundig revision i sin »Deutschlands Weg zur Grossmacht« fra 1966. Den begyndende dyrkelse af samlingens økonomiske og socialpolitiske aspekter hindrer imidlertid ikke, at det er de åndspolitiske bidrag, der umiddelbart fængsler mest. Således genser man med glæde Stadelmanns afhandling fra 1948 »Deutschland und die westeuropäischen Revolutionen«, dog desværre i forkortet udgave og uden noter. Stadelmanns these er, at en hovedårsag til Tysklands fra Vesteuropa afvigende udvikling i det 19. årh. var, at den oplyste enevælde på tysk grund var blevet en succes. Det tyske borgerskab følte derfor ikke som det franske noget behov for at revoltere mod statsmagten, men opfattede med Goethes formulering Friedrich II og Joseph II som »die beiden Monarchen, welche alle wahren Demokraten als ihre Heiligen anbeten sollten«. Også Theodor Schieder er repræsenteret med flere afhandlinger, bl. a. med »Grundfragen der neueren deutschen Geschichte«, hvori han afviser Helmuth Plessners these om Tyskland som »eine verspätete Nation«, for i stedet at operere med begrebet »die unvollendete Nation«.

Som en fejltagelse må man imidlertid karakterisere optagelsen af den østtyske historiker Joachim Streisands afhandling: »Bismarck und die deutsche Einigungsbewegung des 19. Jahrhunderts in der westdeutschen Geschichtsschreibung«. Her får Ritter, Rothfels et al. det glatte lag under anvendelse af purple passages som følgende: »Inzwischen sind die anfangs von allen Besatzungsmächten getroffenen Massnahmen zur Demokratisierung und Entmilitarisierung Deutschlands nur im Osten unserer Heimat, der deutschen Demokratischen Republik, konsequent weitergeführt worden . . . Auf der Grundlage des Marxismus-Leninismus wird hier ein neues, richtiges Bild auch von den deutschen Einigungsbestrebungen des 19. Jahrhunderts erarbeitet. In Westdeutschland dagegen, wo der deutsche Imperialismus als Hauptverbundeter des amerikanischen Imperialismus wiederersteht, gerieten auch die herrschenden Richtungen der Geschichtswissenschaft in den Dienst dieser Restaurationsbestrebungen, ja mehr noch: sie tragen wesentlich zu ihrer Förderung bei« etc. *ad nauseam*. Der må kunne findes mere begavede fortalere for en socialistisk fortolkning af den tyske fortid end Streisand.

JOHNY LEISNER

DONALD READ: Cobden and Bright. A Victorian Political Partnership. London, Edward Arnold, 1967. x+275 s. 42 sh.

HERMAN AUSUBEL: John Bright. Victorian Reformer. New York, John Wiley & Sons, 1966. xviii+250 s. 48 sh.

Det hører til sjældenhederne, at der i politik dannes tandem-par: politikere, som i næsten alle situationer håber, tænker eller handler ens, men det er 'good accepted history', at Richard Cobden og John Bright var et sådant par. I det midt-viktorianske England betragtede store dele af offentligheden de to som hørende sammen, fordi de forstod at placere sig som talsmænd for kornlovenes ophævelse, for frihandel, for en fredeligere engelsk udenrigspolitik, for parlamentsreformer osv. Nuancerne i de to mænds standpunkter gik tabt for samtiden, og de gængse opfattelser bestyrkedes yderligere, fordi Bright, som overlevede Cobden i 24 år, benyttede enhver lejlighed til at understrege, at der imellem dem havde hersket enighed i alle spørgsmål, og at de i deres politiske gerning havde stået i et dybt engagerende og gensidigt afhængighedsforhold.

Den populære opfattelse af tandemparret bekræftedes af de biografier over Cobden og Bright, som hhvs. John Morley og G. M. Trevelyan udsendte i begyndelsen af dette århundrede. Begge hvilede de på en antagelse af et overordentligt nært forhold mellem de to mænd, et forhold, som var betinget af deres kongeniale karakter og tænkning.

Uafhængigt af hverandre har to historikere i de seneste år stillet sig den opgave at punktere de myter, som således er opstået. Donald Read har valgt at undersøge den postulerede enighed mellem Cobden og Bright, mens Herman Ausubel har koncentreret sig om en ny vurdering af Bright.

Donald Read's udgangspunkt er den kritiske historieforsknings klassiske spørgsmål: Hvad er grundlaget for vor viden om et historisk hændelsesforløb. Overbevisende og elegant arbejder han sig frem til en konstatering af, at på væsentlige